

PARAULES PER EXPLICAR EL SILENCI

ENTREVISTA A EMILI TEIXIDOR

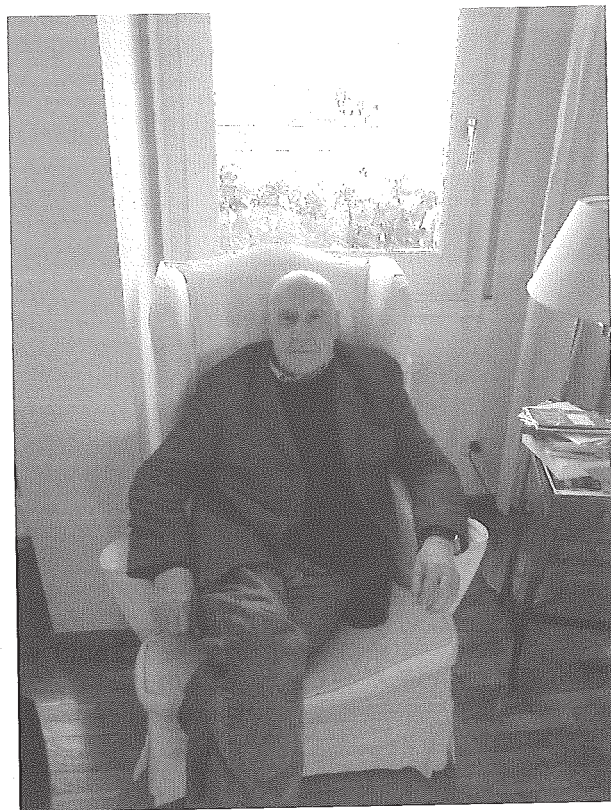
Anna Lleopart i Tió

El 1996 l'escriptor Emili Teixidor va venir al nostre poble a fer la presentació del *Llibre de Tona*. Aquest any ens hem tornat a posar en contacte amb ell per entrevistar-lo. El vam anar a veure a casa seva, a Barcelona, per parlar de la novel·la *Pa negre*.

"Escriure és un ofici que treballa amb les paraules". Amb aquestes s'inventen nous mons, a vegades semblants al nostre, en els quals el lector s'hi aboca deixant-se guiar per la mà de l'artista, per la riquesa del llenguatge que sadolla l'anhel de conèixer nous personatges, nous paisatges, noves històries, noves (potser velles) emocions..., en definitiva, satisfà el desig d'evasió i de paraules.

L'àvia Mercè somreia, comprensiva, i encetava la història que li demanàvem. Les sabíem totes, ens les havia explicades molts cops. Les millors eren la de la noia degollada al mig del bosc quan tornava amb les companyes de la fàbrica del poble de la mare, la dels herois de la batalla de Stalingrad, que no van deixar cap alemany viu, la de la vella de la masia del Cós que es va quedar sola una nit i se li va aparèixer el dimoni per emportar-se-la viva a l'infern (...)¹

El llenguatge és una de les eines més importants i necessàries de les quals disposem, ja que sense ell no seríem capaços ni de pensar. Per tant, si utilitzem més paraules farcim el coneixement de petits matisos que amplien la nostra mirada. Cal tenir en compte que les històries que les àvies explicaven a la vora del foc incentivaven la imaginació dels nens, fent-los viure en un món on la realitat i la màgia s'enllaçaven. Aquests contes o llegendes naixien sovint de les arrels més lligades a la terra, del tronc rural que llavors influïa tant als pobles com a les petites ciutats, el qual



Emili Teixidor (Foto Carles Puigferrat)

possibilitava la mitificació del poc que tenien, inventant, d'aquesta manera, una distracció semblant a un somni compartit on es mesclava el viscut amb l'irreal.

¿Com no havíem de creure en follets i meravelles la Ploramiques i jo, si no teníem res més? Aquell món meravellós era l'únic bònic que teníem. Només podíem trobar consol en la imaginació.²

Emili Teixidor diu que "s'ha perdut la riquesa del llenguatge, perquè abans no hi havia més creativitat que la de la llengua i ara hi ha la televisió que ho envaeix tot i que parla d'una manera fatal. És una destrucció completa! I em refereixo a la televisió en català (no als castellans). D'aquí a quatre dies una persona de Lleida parlarà igual que la de Rupit. Sense ni els accents, ni les expressions, ni..., perquè s'està copiant d'un model únic".

D'altra banda, ens explica que quan escriu intenta que les paraules brollin de la forma més natural possible, perquè sinó enreda la lectura, i el lector s'ha de deixar portar per l'acció i per l'evocació. Tot i que, evidentment, el treball de la llengua és necessari, ja que, com ja s'ha esmentat, és el material de què està fabricat el llibre. "Jo escric simplement tal com surt. Després es repassa, ja que amb un cop d'escriptura normalment no n'hi ha prou. Jo escric cada dia. Quan no escric una cosa per a nanos, escric per a grans. I quan no escric és que no tinc ganes d'escriure. Mai he cregut amb la inspiració, el que compta és l'actitud de treball". Com es pot veure, l'esforç i la constància són qualitats necessàries tant en l'art com en l'estudi, ja que Teixidor, amb un mig somriure a la cara, fa un paral·lelisme amb les frases queixoses que diuen els nens quan no tenen ganes d'estudiar. Ell diu que la solució per a aquest mal és posar-s'hi, que les ganes ja arribaran. Cal tenir en compte que ell va estudiar magisteri, cosa que li va permetre entrar en el món de les escoles i moure-s'hi. Allà també hi va transmetre el seu apassionament per la llengua i, per perllongar l'acció del mestre, animava els nens a endur-se llibres per llegir a casa. Aquesta situació el va portar a adonar-se que les escoles necessitaven textos per treballar, ja que només es disposava de llibres de Josep Maria Folch i Torres o estrangers. Ell sempre havia escrit per a grans, però pensava que "és una vergonya, això! No pot ser que hàgim de comprar els contes dels nostres infants a fora". Per aquesta raó, i pel naixement de l'editorial La Galera (fundada per Andreu Dòria) que començà a empènyer el mecanisme de la literatura infantil i juvenil catalana (junt amb el Premi Folch i Torres), va posar-se a escriure per a nens i joves. Per exemple, *L'ocell de foc* és un dels que ha tingut més èxit.

Actualment, la novel·la *Pa negra* està tenint una molt bona acollida per part del públic adult. També cal tenir en compte que la pel·lícula *Pa negra*, dirigida per Agustí Villalonga i guanyadora de tretze Premis Gaudí i nou Premis Goya ha acabat d'accentuar i arrodonir l'èxit del llibre. Teixidor ens comenta que està molt content amb el resultat de la pel·lícula i remarca que el guió (basat, sobretot, en *Pa negra* i *Retrat d'un assassí d'ocells*) el va escriure exclusivament Agustí Villalonga. Ell hi va intervenir molt poc: "li vaig dir:

ets tu. Tu mateix. Ja t'arreglaràs. Per tant, el mèrit és seu, tant d'ell com de l'Isona Passola".

Les dones no tenien temps per a elles, no podien parar en tot el dia de giravoltar en el cercle dels homes, tot el dia preparant l'arribada dels homes, la sortida dels homes, l'absència dels homes, les necessitats dels homes... Algun dia, en algun moment, s'obria un espai en què coincidien dues o tres dones en un descans, uns minuts a mig matí, una estoneta a mitja tarda, a la nit, quan els homes sortien després de sopar o pujaven a dormir i deixaven soles les dones i la canalla, i aleshores es podien escoltar sospirs, rialles, confidències, secrets, laments, desitjos, recomanacions..., tot en veu baixa o a mitja veu, tot gairebé a cau d'orella (...).³

Emili Teixidor, amb la novel·la *Pa Negra*, ens remet als anys de la postguerra franquista on la lluita per sobreviure, present a totes les èpoques, es veia dificultada per la manca dels elements vitals més necessaris (i no només a causa del racionament d'aliments), ja que, el pitjor d'una guerra, com diu Teixidor, és "que et facin renunciar al que més estimes; fins i tot, a una mare". Per tant, cal tenir en compte que a *Pa negra* no es pretén explicar un drama individual, sinó una tragèdia col·lectiva: la de les vides destinades a la renúncia. Per aquesta raó, la postguerra no se centra en una data determinada, ni en un poble concret, ja que no s'ha escrit amb voluntat de precisió, sinó, més aviat, de representació. No obstant, cal tenir en compte que l'acció està situada a la Plana de Vic: per exemple, el convent dels Camils (un dels escenaris de la novel·la) està inspirat en Sant Tomàs de Riudeperes.

Un dels factors més presents és el silenci del "món dels grans", les mitges paraules de les dones que intentaven tirar endavant la casa i la família mentre els homes treballaven a fora. Aquest silenci, entre altres coses, era obligat, ja que les veus que gosaven alçar-se una mica desapareixien de seguida. Teixidor té interès a dir que els nous manaires no procedien de fora. "Invasió de res! Tots els alcaldes falangistes i caps de Falange eren gent del poble".

Aquesta història se'ns presenta des dels ulls del nen que es veu forçat a créixer de cop, a passar de la innocència, de la curiositat i dels jocs entre els arbres a

prendre decisions que condicionaran la seva vida i la dels qui l'envolten: decisions d'adult.

Quan feia bon temps, des de Pasqua florida fins a principis de tardor, quan el bosc canviava de color, vivíem a les branques dels arbres.

Ens havíem enfilat a tots els arbres de l'hort dels fruiters, prou forts per aguantar-nos a tots tres i prou baixos perquè hi poguéssim pujar sense escala, però després de provar-los vam triar la prunera vella com a cau definitiu.⁴

Teixidor assegura que a les pàgines d'aquest llibre no hi ha reflectida la nostàlgia, ja que considera que s'han fets grans avenços i que, per tant, ara estem molt millor. "Abans hi havia nenes de vuit anys treballant a la fàbrica. Ara totes les criatures del país estan fins als 16 anys a l'escola, obligatòriament. I aquest és un pas endavant impressionant que la gent no valora". De fet, l'entorn de la postguerra no era gens idíl·lic: el control de natalitat era molt rudimentari i les cases de pagès solien tenir entre sis i deu fills. Els nois es quedaven a treballar la terra i, pel que fa a les noies, una o dues es quedaven ajudant a la casa, però "era una benedicció de Déu que les altres se'n poguessin anar a la fàbrica a treballar i portar un sou". La llei del descans dominical, la llei que prohibeix el treball dels menors d'edat i la llei de la jornada de vuit hores, entre d'altres, han estat canvis que han contribuït a millorar la qualitat de vida de les persones. "Com ja he dit, ara estem molt millor. Per exemple, llegir..., no s'havia llegit mai tant. Ara hi ha biblioteques a tots els pobles. Abans una biblioteca era un luxe!". Ell admet que la literatura és una via alternativa per conèixer i comprendre la història, ja que "un historiador no ens explicarà mai la tragèdia d'Anna Karenina, ni de Pilar Prim ni de Laura a la Ciutat dels Sants, ja que són aprofundiments de certes coses que la història només apunta. A més, a les novel·les es troben explicades amb un altre tipus de llenguatge: més cordial, més emotiu".

Emili Teixidor va néixer a Roda el 1933; per tant, quan van hi va haver l'entrada de les tropes franquistes devia tenir, més o menys, uns sis anys, però diu que se'n recorda molt poc. "En aquesta edat un no s'adona de la magnitud de la tragèdia". Per tant, igual que el protagonista de *Pa negre*, igual que molts altres nens que

els va tocar sobreviure la postguerra, no entenia ni deixava d'entendre. Tanmateix, pel que fa al possible paral·lelisme entre ell i la vida del nen de la novel·la, remarca que *Pa negre* no es basa en l'experiència personal. "Tinc molt d'interès a dir que no és una autobiografia. De la mateixa manera que dic que no és Roda. He procurat d'agafar tot de trets d'un poble de la Plana qualsevol. Cal tenir en compte que la novel·la és un gènere de ficció que utilitza els elements que li dóna la gana. Per això m'agrada, perquè és un terreny d'una llibertat total". De fet, ens explica que precisament adopta el punt de vista del nen perquè és més objectiu i, d'aquesta manera, disposa de més joc literari. "Si em demanen: per què explica aquestes coses i no unes altres?, els responc: doncs perquè aquell nen no les sabia":

Les autoritats havien permès a l'exmonja la seva presència mentre convocaven oposicions per nomenar els mestres nacionals, perquè no eren solament mestres, eren mestres nacionals. Ara tenien dues classes, la dels més petits, que portava ella, la senyoreta Pepita, motiuejada com la mestra Tòtila perquè feia l'efecte que tenia el cap esbarriat, no tocava ni quarts ni hores deia la gent, i la classe dels més grandets, que portava un home, deien que també amb un passat tèrbol (...).⁵

L'escola rural descrita a la novel·la reflecteix bastant fidelment algunes escoles reals de l'època. Teixidor recorda que a Roda, entre quatre masies, tenien una mestra "divertidíssima" que feia classe a sis o set alumnes (com a màxim). Fins i tot, hi havia gent del poble que anava a aquestes classes, els quals havien de fer, més o menys, un quilòmetre a peu. De fet, aquest és tan sols un exemple entre altres de dones (normalment solteres i amb molta empenta) que en un entorn rural, aprofitant-se de les fràgils flaires de llibertat que es respiraven entre els arbres, treballaven al marge del "poder". Deixant de banda aquests casos aïllats, "l'adoctrinament era total". Com ja s'ha esmentat, Emili Teixidor va estudiar magisteri, però ens explica que no va poder fer oposicions fins que no va haver realitzat un curs a San Lorenzo del Escorial organitzat pel Frente de Juventudes. Dins d'aquest adoctrinament, un altre dels papers importants l'exercia

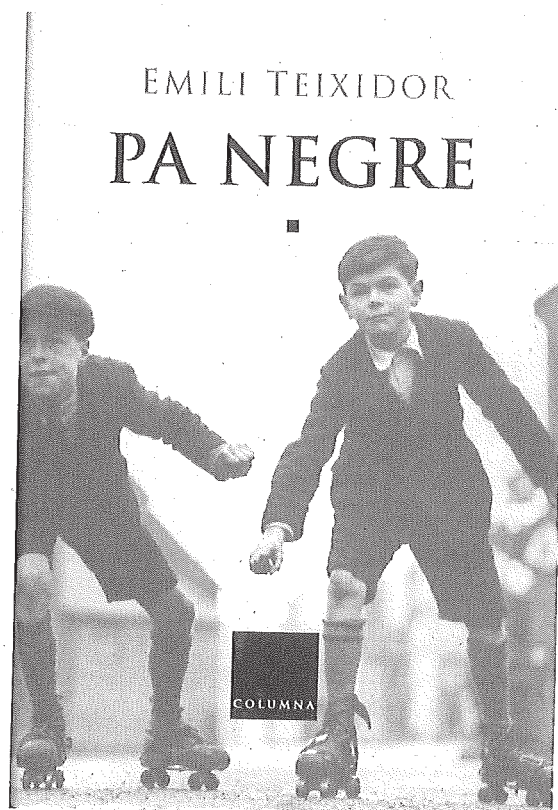
l'Església. "Si els capellans eren menys feixistes, hi havia un contrapès. L'exemple d'això el trobem a Vic amb el sorgiment de la revista *Or i Flama*". Cal tenir amb compte que la relació amb la parròquia era bastant inevitable, sobretot si estudiaves. A més, "a Roda, Acció Catòlica tenia un centre parroquial amb un camp d'esport i teatre. També feien activitats. No hi havia ningú més que fes activitats excepte el Frente de Juventudes (que organitzaven campaments), però aquests no tenien un centre parroquial ni un teatre. La gent que podia s'apuntava a tot: anava als campaments de la Falange i a fer els pastorets a la parròquia. Feien tot el que podien per divertir-se. No tenien res més". Cal tenir en compte que la qüestió política a *Pa negre* queda molt diluïda. "Queda molt clar que hi ha gent bona tant per un cantó com per l'altre. Per tant, no és partidista".

De fet, aquesta referència a la política, al poder totalitari, queda més reflectida a *Els convidants*, l'última novel·la d'Emili Teixidor, on hi torna a evocar la postguerra. En una entrevista per a La Vanguardia va dir: "Les dues novel·les formen part d'un mateix cercle. *Pa negre* és més evocativa i aquesta és més descrip-

tiva. He volgut explorar aspectes que encara no havia abordat. Crec que és important deixar testimonis de les històries petites que condueixen a la Gran Història. Són episodis del que Pere Gimferrer va definir encertadament com a 'feixisme quotidià'⁶.

Per tant, *Pa negre* deixa constància d'unes vides inventades (però profundament reals) a les quals la Història (amb majúscules) no s'hi entretindria, potser ni hi pararia esment. D'uns nens que, tot i estar envoltats de natura, no van poder tastar la llibertat i es van veure obligats a prendre decisions quan encara no estaven preparats per fer-ho. Persones que es protegien rere murs de silenci i paraules a mig dir, persones que, fins i tot, renunciaven a elles mateixes.

Mentre la fúria dels pensaments m'alçava per damunt de tot, en una engrescadora volada de somni, i el bosc restava a sota, immòbil i secret, inescrutable, vaig entendre, fascinat per la pròpia transformació, amb una barreja de vanitat i por, que començava a convertir-me en un monstre. En el monstre que havien planificat que fos.⁷



Portada de la primera edició del llibre *Pa Negre*



Sant Tomàs de Riudeperes, edifici en el qual es va inspirar Emili Teixidor per crear el Convent dels Camils, escenari de la novel·la *Pa negre* (Foto Carles Puigferrat)

Actualitat



*Francesc Colomer i Marina Comas, interpretant els personatges protagonistes de la pel·lícula Pa negre
(Foto Massa D'Or Produccions)*



*L'Andreu (Francesc Colomer) i la seva mare (Nora Navas) visitant el pare a la presó, a la pel·lícula Pa negre
(Foto Massa D'Or Produccions)*



*El pare (Roger Casamajor) acomiadant-se del seu fill, l'Andreu (Francesc Colomer), a la pel·lícula Pa negre
(Foto Massa d'Or Produccions)*

Notes:

1-TEIXIDOR, Emili. Pa negre. Labutxaca, Barcelona 2007, pàg. 18 (1a edició: Columna Edicions, Barcelona 2003).

2- TEIXIDOR, Emili. Pa negre. Pàg. 129.

3-TEIXIDOR, Emili. Pa negre. Pàg. 28.

4. TEIXIDOR, Emili. Pa negre. Pàg. 9.

5-TEIXIDOR, Emili. Pa negre. Pàg. 36.

6-La Vanguardia, 12 de març del 2011.

7. TEIXIDOR, Emili. Pa negre. Pàg. 394.